

2021
SANSKRIT
[HONOURS]
Paper : III

Full Marks : 100

Time : 4 Hours

*The figures in the right-hand margin indicate marks.**Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.*1. Answer any **five** questions: 1×5=5

যে-কোনো পাঁচটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

a) Write the meaning of the word 'आखण्डलसूनुः' found in Kirātārjunīyaṃ, Canto 1.

‘কিরাতার্জুনীয়ম্’-এর প্রথম সর্গে ‘আখণ্ডলসূনুঃ’ শব্দটির অর্থ লেখ।

b) What is the magnitude of जीवात्मा?

জীবাত্ত্বার পরিমাণ কিরূপ?

c) Why is the word 'नियत' added in the definition of कारण?

কারণের লক্ষণে ‘নিয়ত’ কথাটি কেন যুক্ত করা হয়েছে?

d) How many प्रमाणs are recognised in बौद्धदर्शन?

বৌদ্ধদর্শনে কটি প্রমাণ স্বীকৃত?

[Turn over]

e) Fill in the blank:

শূন্যস্থান পূরণ কর :

एकस्मिन् धर्मिणि विरुद्धनानाधर्मबैशिष्ट्याबगाहि ज्ञानं _____।

f) Name an Āstika Darśana who does not admit God.

একটি আস্তিক দর্শনের নাম লেখ যে ঈশ্বর স্বীকার করে না।

g) What are the उपायचतुष्टयः?

উপায়চতুষ্টয় কি কি ?

h) Mention two निमित्तकारणs of घट.

ঘটের দুটি নিমিত্তকারণের নাম বল।

2. Answer any **ten** questions: 2×10=20

যে-কোনো দশটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

a) “जटाधरः सञ्जजुहुधीह पावकम्”—Who said this and to whom? Explain the significance of the statement.

“জটধর: সঞ্জজুহুধীহ পাবকম্”—কে, কাকে একথা বলেছেন? উক্তিটির তাৎপর্য ব্যাখ্যা কর।

b) Who are the authors of the following granthas?

নিম্নলিখিত গ্রন্থগুলির রচয়িতা কারা?

अर्थसंग्रहः, तर्कामृतः, मानमेयोदयः, न्यायरत्नमाला।

- c) What are the नित्यद्रव्यs?
नित्यद्रव्यগুলি কি কি?
- d) What is the definition of संशय according to Annambhatta?
অন্নভট্টের মতে সংশয়-এর লক্ষণ কী?
- e) Mention one similarity and one dissimilarity between सांख्य and योग.
সাংখ্য ও যোগ-এর মধ্যে একটি মিল এবং একটি অমিল দেখাও।
- f) What is meant by अर्थापत्ति according to मीमांसक?
মীমাংসক মতে অর্থাপত্তি বলতে কি বোঝায়?
- g) “निराश्रया हन्त ! हता मनस्विता”—Who said this?
When and how मनस्विता is destroyed?
“निराश्रया हन्त ! हता मनस्विता”—উক্তিটি কে করেছেন? কখন কিভাবে মনস্বিতা ধ্বংস হয়ে যায়?
- h) What are the पञ्चमहाव्रत in जैनदर्शनम्?
জৈনদর্শনে পঞ্চমহাব্রত কি কি ?
- i) Who is the founder of modern Nyāya School? Name a famous grantha composed by him.
নব্য ন্যায় মতের প্রতিষ্ঠাতা কে? তাঁর রচিত একটি বিখ্যাত গ্রন্থের নাম লেখ।

- j) Mention different types of कर्मन् ।
কর্মের বিভিন্ন প্রকার উল্লেখ কর।
- k) Write the definition of विशेष: according to Annambhatta.
অন্নভট্টের অনুসরণে বিশেষের সংজ্ঞা লেখ।
- l) Define अत्यन्ताभाव with example.
সোদাহরণ অত্যন্তাভাবের সংজ্ঞা দাও।

3. Answer any **five** questions: 6×5=30

যে-কোনো পাঁচটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

- a) Discuss in brief, the ত্রিলোক of जैनदर्शन.
সংক্ষেপে জৈনদর্শনের ত্রিলোক সম্পর্কে সংক্ষেপে আলোচনা কর।
- b) Explain: ‘संस्कारमात्रजन्यं ज्ञानं स्मृतिः’।
ব্যাখ্যা কর : ‘संस्कारमात्रजन्यं ज्ञानं स्मृतिः’।
- c) Translate into Bengali or English of the following verse:
নিম্নোক্ত শ্লোকটির বাংলা অথবা ইংরাজীতে অনুবাদ কর :
भवादृशेषु प्रमदाजनोदितं भवत्यधिक्षेप इवानुशासनम् ।
तथापि बक्तुं व्यवसाययन्ति मां निरस्तनारीसमया दुराधयः ॥

- d) Explain in Sanskrit language:
 সংস্কৃতভাষায় ব্যাখ্যা কর :
 বিহায় শান্তিं নৃপ! ধাম তত্পুন: প্রসীদ সন্দেহি বধ্যয় বিদ্বিषाम्।
 ব্রজন্তিহান্ননবধূয় নি:स्पृहा: शमेन सिद्धिंमुनयो न भूभृत: ॥
- e) Determine हेत्वाभास: (any two):
 যে-কোনো দুটির हेत्वाभास: নির্ণয় কর :
- i) तर्कसंग्रह: दुर्वोध: शास्त्रत्वात् ।
 ii) गो: अश्व: गोत्वात् ।
 iii) धपुष्पं सुरभि पुष्पत्वात् ।
 iv) शब्द: अनित्य: अभिधेयत्वात्
- f) Write a short note on मन: according to Annambhaṭṭa.
 अन्नंभट्टेऱ मतानुसारे मनेऱ उऱपर संक्षिप्त टीका लेख ।
- g) Explain: अर्थापत्ति: of मीमांसादर्शनम् ।
 व्याख्या कर : मीमांसादर्शन मते अर्थापत्ति ।
- h) Explain: “आकाङ्क्षा-योग्यता-सन्निधिश्च वाक्यार्थज्ञाने हेतुः”।
 व्याख्या कर : “आकाङ्क्षा-योग्यता-सन्निधिश्च वाक्यार्थज्ञाने हेतुः”।

4. Answer any **three** questions: 15×3=45
 যে-কোনো **তিনটি** প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Give the summary of the speech of वनेचर: as found in the Kirātārjunīyaṃ Canto 1. What light does it throw on the character of the speaker?
 किराताऱुनीयम् महाकाव्येऱ प्रथम सर्गे उल्लिखित वनेचरेऱ वक्तव्य संक्षेपे वर्णना कर । एऱ थेके वनेचरेऱ चरित्रेऱ ये विशेषतऱुलि परिस्फुटित ह्ये उठेछे से विषये आलोकपात कर ।
- b) What is meant by सन्निकर्ष? Explain and illustrate different types of सन्निकर्ष in प्रत्यक्ष according to Annambhaṭṭa.
 सन्निकर्ष बलते कि बोधाय ? अन्नंभट्टेऱ अनुसरणे प्रत्यक्ष विभिन्न प्रकार सन्निकर्षेऱ उदाहरण सहयोगे व्याख्या कर ।
- c) Explain the concept of पुरुष in सांख्यदर्शन. Discuss in this connection the validities for the existence of पुरुष.
 सांख्यदर्शने पुरुषेऱ स्वरूप आलोचना कर । एहि प्रसङ्गे पुरुषेऱ अस्तित्वेऱ स्वरूपे ये सब युक्ति देओया ह्येछे ता विवृत कर ।
- d) Discuss सत्कार्यवाद: according to सांख्यदर्शनम् ।
 सांख्यदर्शन मते सत्कार्यवाद आलोचना कर ।

- e) Examine the definition of सामान्य formulated by Annambhaṭṭa and mention its varieties with suitable illustration.

अन्नंभट्ट प्रदत्त सामान्ये लक्षणं विचार कर एवं
तार विभागगुलि उदाहरणसह उल्लेख कर।